

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.70.102-114>

УДК 72.036

Романова Світлана Сергіївна,

*аспірантка кафедри основ архітектурного проектування,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

svitlana.romanova@kname.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0003-3857-7414>

Буряк Олександр Петрович,

*доктор архітектури, професор кафедри соціології села та міста,
Лодзький університет (Польща)*

abouryak@yahoo.com

<http://orcid.org/0000-0002-5313-6468>

**ВІДОБРАЖЕННЯ У ПЕРІОДИЧНИХ ФАХОВИХ ВИДАННЯХ
ЗМІН В АРХІТЕКТУРІ ТА МІСТОБУДУВАННІ ХАРКОВА
ЗА ЧАСІВ ПОЧАТКУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА
Частина 2. Період від другої пол. 1950-х до поч. 1970-х рр.**

Анотація: стаття містить історіографічний огляд публікацій про архітектуру та будівництво Харкова у фахових архітектурних журналах України за часів радикального повороту в архітектурно-містобудівному проектуванні до принципів модернізму та прискореного розгортання індустриальних технологій будівництва. Дана стаття є продовженням публікації, у якій автори розглядали присвячену Харкову професійну пресу періодів післявоєнної відбудови (1947-1955 рр.) та змін, що відбулися у практиці будівництва та у проектній ідеології другої пол. 1950-х рр. В статті висвітлюються події архітектурного життя та еволюція поглядів архітекторів і містобудівників у другому за значенням місті України протягом третьої чверті ХХ століття.

Ключові слова: архітектура Харкова; архітектурні журнали; неомодернізм; індустриальне будівництво; мікрорайони; Павлово поле; Салтівка.

Постановка проблеми. Дана стаття являє собою складову частину історіографічного огляду свідочтв про зміни проектних підходів в архітектурі та містобудуванні Харкова другої пол. 1940-х – поч. 1970-х рр., продовжуючи на новому етапі розгляд публікацій про Харків у фахових архітектурних журналах України, який було розпочато на матеріалі післявоєнного періоду та перехідних часів «зміни художньої спрямованості радянської архітектури» [14]. Цей період недостатньо вивчено в українській архітектурній науці, хоча він мав величезний

вплив на формування сучасного архітектурного обличчя Харкова й інших великих міст України. Професійна періодика, насамперед публікації у журналі «Архітектура і будівництво» (з 1957 р. – «Будівництво і архітектура»), є важливим і суттєво недооціненим джерелом для історично-архітектурних досліджень розвитку Харкова у даний період. На прикладах публікацій про архітектурне життя Харкова у статті робиться спроба відстежити перебіг змін у концептуальних підходах та архітектурно-містобудівній практиці періоду розгортання масового індустріального будівництва в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відродження інтересу до даного періоду сталося у зв'язку з новими системними дослідженнями «другої хвилі модернізму» в українській архітектурі післявоєнного часу та, зокрема, генези районів масової житлової забудови. Як приклади можна навести статті О. Буряка, Н. Антоненко й І. Лаврентьєва про творчість Леоніда Тюльпи, провідного харківського будівничого доби масової індустріальної забудови [23], О. Буряка, О. Вигдорович, Ю. Гаєвого й А. Головченка про архітектурно-містобудівні та технологічні інновації, які було започатковано в Харкові 1960-1980-х років [24], Г. Антипенка, Н. Антоненко та К. Діденко про історію проектування та будівництва харківських районів Павлове Поле та Нові будинки та їх трансформацію після 1991 р. [25], та ін.

Мета публікації. Представляючи стислий огляд публікацій у фахових виданнях другої пол. 1950-х рр. – поч.1970-х рр., які присвячені Харкову, дана стаття висвітлює найважливіші тогочасні події в архітектурному житті Харкова, точки зору харківських архітекторів з питань, актуальних на той час для професійної спільноти, та показує на цій підставі зміни, що відбувалися у проектних підходах, і їх вплив на поточну практику архітектури та містобудування.

Основна частина. Початок розгортання у другій пол. 1950-х рр. масового індустріального будівництва на Павловому Полі, в районі Селекційної станції, реалізація подальших, ще масштабніших планів масової індустріальної забудови було позначено публікаціями цілої низки авторів. Чільне місце серед них займають тексти за участі Л. Тюльпи, який протягом наступних двох десятиліть зіграв визначну роль у проектуванні нових житлових масивів Харкова.

А. Григоренко та Л. Тюльпа у статті «Планіровка району Павлового Поля в Харкові» (1958 р.) описують трансформацію планувальних схем забудови району Павлового поля, що була запланована Генеральним планом Харкова, від початкової схеми 1956 р. до трьох варіантів, що були розроблені в 1957-58 рр. Початковий ескіз передбачав укрупнені, переважно прямокутні квартали (квартали №1 та №2), забудовані типовими будинками, без мікрорайонування, а наступні варіанти вже містять різні варіанти мікрорайонів і демонструють зміни

в містобудівній композиції житлових утворень. Це аж ніяк не випадкові зміни стилевих уподобань, автори обґрунтовують необхідність та доцільність застосування принципу вільного планування при забудові району Павлове поле.

Майбутнє Харкова як одного з найбільших міст країни, проблеми кореляції містобудівних факторів та планувальних можливостей, що склалися історично, висвітлюються П. Шпарою у статті 1964 р. «Перспективи розвитку Харкова». Реалізація післявоєнного генплану виявила розбіжності запланованих та фактичних показників росту промисловості та кількості населення, що в свою чергу поставило низку питань не тільки містобудівної, але також економічної доцільності: виносити підприємства за межі міста чи реконструювати їх на колишніх місцях (переважно зі збільшенням контингенту та потребою у додатковому житловому будівництві, розвитку інженерної та соціальної інфраструктури, благоустрою та т. ін.)

Вказується, що техніко-економічні розрахунки 1963 р. для нового генплану вже спираються на реальні показники розвитку міста, але постає проблема розміщення необхідної кількості житла. Передбачалося, що до 1965 р. проблема буде вирішуватись за рахунок освоєння вільних ділянок – 90 % нових житлових будинків вже збудовані чи будуть збудовані на Павловому Полі, у районі Селекційної станції та в Орджонікідзевському районі. Називаються вільні селітебні території – це Салтівка на північно-східному напрямку та Агрошкола на південному. Автором позначається також новий перспективний напрямок забудови на вільних територіях у майбутньому – Олексіївка (північно-західний напрямок). Але враховуючи, що 75 % селітебної території міста займає одноповерхова забудова (часто малоцінна та без необхідного благоустрою), стає необхідною реконструкція цих ділянок та їх забудова багатоповерховими (у вісім-дев'ять поверхів) будинками. Це в першу чергу район ст. Левада, а також просп. Гагаріна. Зазначається, що у зв'язку з цими змінами потребує також перегляду схема магістралей та маршрути міського транспорту.

В статті «Новий мікрорайон на Павловому Полі у Харкові» (1961 р.) Л. Тюльпа, як керівник авторського колективу, представляє структуру мікрорайону № 1 на Павловому Полі, а в публікації «Новий мікрорайон в Харкові» (1963 р.) розповідається про особливості будівництва кварталу № 5, найбільшого у цьому районі, та відзначається, що при розміщенні об'єктів було приділено спеціальну увагу особливостям складного рельєфу території, що дозволило найкращим чином розташувати жилі будинки та інші об'єкти за сторонами світу. Автор статті констатує, що наявні проекти окремо розташованих будівель торгово-побутового обслуговування погано враховують містобудівні вимоги за критерієм кількості населення у мікрорайонах. Також висловлюється думка, що треба вирішувати питання будівництва житла

підвищеної поверховості – це не тільки архітектурна потреба, а й перспективний шлях вирішення житлової проблеми без виходу забудови за межі міста.

Згодом у публікації «Планіровка Салтівського масиву» (1964 р.) Л. Тюльпа висловлює думку, що район Салтівки має особливу роль у забудові на вільних територіях з огляду на масштаб та перспективи будівництва, а також викладає концепцію забудови цієї селітебної території, наводячи її плюси та мінуси. Незважаючи на велику територію майбутньої забудови, розробники проєкту забудови Салтівки відмовились від погляду на неї як на самостійне місто. Проєкт передбачав будівництво двох окремих районів, кожен з яких мав би свій центр, зв'язаних між собою та з центром міста мережею магістралей загальноміського значення [20, с. 7] В свою чергу ці два великих селітебних райони пропонується поділити на декілька жилих районів.

Забудова іншого району Харкова, Селекційної станції, передбачала дві черги будівництва: ділянки «А» (першочергова) та «Б». В роботі «Житловий район Селекційна станція» (1964 р.) А. Маторін розглядає недоліки ділянки «А»: відсутність типових проєктів торгових та культурно-побутових будівель для мікрорайону та жилого району у цілому, а також неможливість зведення будівель підвищеної поверховості зробили забудову архітектурно невиразною та безликою [12, с. 8]. Наголошується, що забудова Селекційної станції має особливе значення для всього будівництва Харкова тому, що тут розгорнуто саме крупнопанельне будівництво, адже спорудження будинків серії 1-464 А дає суттєвий економічний ефект, порівняно з крупнооблочними. А. Маторін відзначає, що у забудові ділянки «Б» мають застосовуватися будинки великої протяжності та підвищеної поверховості.

Проблема архітектурно-художньої виразності будівель, методів та засобів її досягнення в умовах індустріального будівництва розглядається В. Мархіним у статті 1962 р. «Роль декору в архітектурному вигляді жилого будинку». Її порушує також Є. Святченко 1967 р. у статті «Архітектурна виразність індустріального домобудування». На прикладі нових мікрорайонів Харкова Є. Святченко показує, як врахування рельєфу місцевості з розміщенням будинків за принципом вільного планування, контрастне зіставлення будинків різної поверховості, їх ритмічне поєднання дає можливість відходу від маловиразної та примітивної забудови мікрорайонів (порівнюються мікрорайони №№ 1-2 та 5 району Павлове поле). Критикуються як формалістичні прийоми планування мікрорайонів № 24 та № 25 Селекційної станції [16, с. 20]. На думку автора, естетика забудови залежить від поєднання містобудівних принципів з архітектурною якістю самих об'єктів, тому пропонується використовувати не тільки ритміку (зокрема розташування балконів), а й колір, при чому виділяти не лише шви блоків та панелей, а й крупні деталі. Також необхідно звернути увагу

на монументальний живопис, кераміку, робити тематичні декоративні панно (як позитивні приклади наведено кафе «Авангард» і кінотеатр «Київ») та не забувати про озеленення та малі архітектурні форми. Підкреслюється, що тільки комплексне використання всіх композиційних засобів з урахуванням специфіки індустріального будівництва може зробити середовище більш виразним. Ще одна стаття Є. Святченка «Риси нового в архітектурі суспільних будівель» (1964 р.) розглядає особливості конструкції та використання нових матеріалів декількох нових суспільних будівель Харкова. Автор відмічає, що прогресивні архітектурні рішення, реалізовані при спорудженні зали «Україна», ресторану «Кристал», кафе «Пінгвін» роблять дані об'єкти новаторськими та естетично привабливими.

Одним з важливих завдань іще першого повоєнного генплану Харкова (1946 р.) було розв'язання системи міських магістралей, вулиць і площ. Передбачалось перетворення радіальної схеми планування міста, що склалась історично, на радіально-кільцеву. Проблема цієї трансформації залишалась актуальною тривалий час; задачам проєктувальників-містобудівників в зв'язку з цим, а також принципам організації дорожнього руху в сучасному місті присвячено низку статей Р. Любарського: «Розвантаження центру Харкова від автотранспорту» (1960 р.), «Великому місту – генеральну схему транспорту» (1963 р.) та ін. Пропозиції автора щодо розвантаження руху у центрі міста, створення кільцевих магістралей, упорядкування системи громадського транспорту та ін. у подальшому були враховані при створенні генплану Харкова 1967 р.

Нотатка Є. Лукашенка «Експериментальне будівництво в Головахарківбуді» (1964 р.), крім наведення суто будівельної інформації, надає цікаві подробиці експериментального використання системи повітряного опалення у п'яти будинках на Павловому Полі. Автори статті «Планівка жилих масивів» (1967 р.) О. Ігнатів та В. Петренко також аналізують досвід будівництва на Павловому Полі та в районі Селекційної станції, обговорюють позитивні та негативні риси кожного з мікрорайонів, зокрема критикують возведення будинків-трюхлистників. Публікація А. Проскурніна «Реконструкція існуючій забудови» (1967 р.) розглядає архітектурно-планувальну організацію жилого району в межах проспектів Гагаріна та Московського, вулиць Кірова, Польової, Плеханівської та Державінської. Пропонується заміна одноповерхової забудови 9-, 11- та 16-поверховими будівлями та створення єдиного ансамблю просп. Гагаріна та прилеглих мікрорайонів.

Оглядова стаття О. Тіца «Архітектура міста в перші роки радянської влади» (1967 р.) про містобудівні починання та новобудови Харкова в довоєнні часи не стосується досліджуваного періоду прямо, але містить спробу ретроспективної

оцінки розвитку архітектури міста в цілому. На відміну від джерел 1950-х рр., автор не тільки прихильно ставиться до новаторської архітектури 1920-х рр., але називає пластично виразними також довоєнні новобудиви в стилі руського класицизму. Констатується боротьба творчих напрямків, що знайшла відображення в реалізованих проєктах в різних архітектурних стилях.

У публікації П. Шпари «Харків в теперішньому та майбутньому» (1967 р.) довоєнне будівництво характеризується як таке, що має прогресивні риси, а саме логічну простоту, художню виразність, функціональну доцільність [22, с. 8], натомість післявоєнне будівництво (наприклад, на пл. Дзержинського) не оцінюється, констатуються тільки факти відбудови Харкова та розгортання нового будівництва в місті. Більше уваги автор приділяє досягненням житлового будівництва вже після 1955 р., а також перспективам містобудівного розвитку згідно підготовленого у 1966 р. генерального плану розвитку Харкова; у ньому, зокрема, серед багатьох задач анонсується будівництво харківського метрополітену.

Голова колективу з розробки нового генерального плану розвитку Харкова В. Антонов в статті «Архітектурно-планувальна організація міста» (1967 р.) формулює містобудівні проблеми, що накопичилися, та шляхи їх вирішення. Відмічається, що незважаючи на історичну радіальну структуру, з точки зору розміщення жилих районів багатоповерхової забудови та основних груп підприємств, місто отримало лінійний розвиток. Сформовано основний діаметр «південний схід – центр – північний захід» [2, с. 12]. Дана обставина визначає напрямок просування забудови та розвитку системи доріг та магістралей, що пов'язують між собою планувальні центри та центр міста. Зі статтею В. Антонова перекликається публікація групи архітекторів – Г. Вегмана, П. Шпари, Г. Галушка, Л. Тюльпи та В. Білогуба – «Реконструкція міського центру» (1967 р.), яка приділяє увагу напрямкам трансформації центру Харкова. Автори формулюють низку положень щодо розвитку архітектурно-планувальної та об'ємно-просторової композиції міста та його центру, що знайшли відображення в новому генплані міста.

Архітектори І. Алфьоров та А. Ткаченко в статті «Комплексна реконструкція Харкова» (1968 р.) на конкретних прикладах забудови Холодногірського та Лисогірського районів розглядають тогочасний напрямок розвитку житлового будівництва Харкова в контексті нового генплану розвитку міста, а саме перехід від розширення селітебної території до реконструкції житлової забудови. Реконструкція складає 60-70% нового житлового будівництва. Наголошується, що 75% жилої території Харкова зайнято одноповерховими будинками, більшість з них тільки електрифіковано (за відсутності інших зручностей), у центральній частині міста багато старих і

аварійних будинків. Тому, на думку авторів, реконструкція є доцільною з багатьох точок зору та має охопити не тільки район Холодної гори та Червоношкільної набережної, а й райони пр. Гагаріна, вул. Плеханівської та Кірова. Також архітектурно-просторові рішення нових житлових районів потребують термінового переходу на будівництво дев'яти- та 16-поверхових будівель [1, с. 3-4].

Публікація Л. Тюльпи «Нові планувальні рішення в забудові Салтівського масиву» (1973 р.) містить загальну характеристику забудови цієї території, що вже здійснювалась на той момент, та, як стверджує автор, буде продовжуватись тривалий час внаслідок великого масштабу цього району. В планах будівництво жилих дев'яти- та 12-поверхових жилих будинків, установ і закладів з прилеглою інфраструктурою, великої зони відпочинку на березі річки Харків. Особлива увага приділяється транспортним магістралям для зв'язку Салтівки з центральним та заводським районами. В статті викладається інноваційний метод міського планування – метод фокусування: система розміщення установ культурно-побутового обслуговування біля зупинок громадського транспорту із зосередженням житлової забудови в радіусі 400 м від зупинок. Застосування методу строго базується на врахуванні кількості населення в межах дії фокусу. Л. Тюльпа розглядає укрупнення міжмагістральних територій під впливом методу фокусування. Це дозволяє розташовувати центри мікрорайонів на відстані 2 км один від одного, розрізняти «зони дії» (жила зона та заклади обслуговування) та «нейтральні зони» (територія та заклади, що не пов'язані з транспортом).[21]

Автор також вказує на проблеми, що виникають у проектуванні, наприклад, внаслідок відсутності спочатку типових проектів великих громадсько-торгових центрів, відсутності, відповідно, необхідних індустріальних виробів для їх зведення. Ускладнилися також задачі раціонального розміщення таких центрів. На момент написання статті жодної зі схем «фокусів» не було завершено, тому остаточна оцінка їх ефективності була справою майбутнього.

Висновки. Представлений огляд публікацій, присвячених Харкову, які були надруковані в журналі «Архітектура і будівництво» («Будівництво і архітектура») в період з 2-ї пол. 1950-х до поч. 1970-х рр. свідчить, що в центрі уваги в період розгортання індустріалізації масової забудови знаходилася перш за все організація процесів проектування та будівництва, керована концепцією мікрорайонної забудови та практично повністю заснована на використанні типових проектів. Харківські архітектори оприлюднюють плани забудови на нових засадах селітебних районів міста, аналізують результати поточного будівництва мікрорайонів на Павловому Полі, в районі Селекційної станції та на Салтівці, відмічаючи при цьому як досягнення, так і проблеми та накреслюючи

плани на майбутнє. Важливою темою публікацій, як і раніше, залишається розвиток архітектурно-планувальної та об'ємно-просторової композиції міста, але змістові акценти в рамках цієї теми суттєво зміщуються. На перший план висуваються питання розміщення соціально-просторових одиниць нової планувальної системи, функціонального зонування, соціально-побутового та транспортного обслуговування. Важливе місце саме у харківських публікаціях посідає впровадження інноваційного методу міського планування – методу фокусування, важливого доповнення до мікрорайонної системи, створеного, впровадженого і вперше практично перевіреного у Харкові.

При цьому кидається в очі цілковита індиферентність публікацій стосовно соціального пафосу концепції мікрорайонування, характерного для західної літератури з даної проблематики. На відміну від західних, насамперед американських урбаністів [26], українські містобудівники розглядають мікрорайонну систему переважно не як форму соціального управління, не в плані утворення «сусідських спільнот» [27], закладання нових типів міжлюдських зв'язків та відносин тощо, – а як суто технологічний засіб функціонально-просторової організації міських територій та систем громадського обслуговування населення. Побічним наслідком такого ставлення є значно більша, у порівнянні із Заходом, увага, яка приділяється в українських публікаціях питанням архітектурно-просторової композиції нових житлових масивів. Ця увага до композиційних аспектів індустріальної забудови вочевидь є прямим продовженням творчих підходів післявоєнного часу в адаптації до нових суспільних умов і зміни методів містобудівного проектування.

В парадоксальний спосіб, у публікаціях досліджуваного періоду водночас спостерігається замовчування творчих здобутків післявоєнного містобудування й архітектури, зрештою цілком зрозуміле з огляду на зовсім іще недавно запеклу кампанію боротьби з «архітектурними надмірностями». Стосовно здобутків післявоєнного десятиліття констатується, що Харків швидко та вправно було відновлено з руїн. Навпаки, модерністська архітектура Харкова 1920-х – 1930-х рр. починає характеризуватися як прогресивна, можна навіть розгледіти боязкі намагання протягнути ланцюжок спадковості з тих часів до процесів у вітчизняній архітектурі та містобудуванні, започаткованих у сер. 1950-х рр. Тим не менш, серед аналізованих у даній статті публікацій годі шукати спеціальні розвідки, які було б присвячено харківському конструктивізму.

Список джерел

1. Алфёров І., Ткаченко А. Комплексная реконструкция Харькова. *Строительство и архитектура*. Киев, 1968. № 7. С.3-4.

2. Антонов В. Архитектурно-планировочная организация города. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.12-13.
3. Вегман Г., Шпара П., Галушко Г., Тюльпа Л., Белогуб В. Реконструкция городского центра. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.13-14.
4. Григоренко А., Тюльпа Л. Планіровка району Павлового Поля в Харкові. *Будівництво і архітектура*. Київ, 1958. № 8. С.9-12.
5. Зискинд А. Новое здание Харьковского университета. *Строительство и архитектура*. Киев, 1964. № 3. С.29-30.
6. Игнатов О., Петренко В. Планировка жилых массивов. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.15-19.
7. Клейн Б., Фурманова Н. От прошлого к современному. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.24-25.
8. Лукашенко Э. Экспериментальное строительство в Главхарьковстрое. *Строительство и архитектура*. Киев, 1964. № 3. С.23-25.
9. Любарский Р. Разгрузка центра Харькова от автотранспорта. *Строительство и архитектура*. Киев, 1960. № 7. С. 6-8.
10. Любарский Р. Большому городу – генеральную схему транспорта. *Строительство и архитектура*. Киев, 1963. № 5. С.22-24.
11. Мархин В. Роль декора в архитектурном облике жилого дома. *Строительство и архитектура*. Киев, 1962. № 1. С.16-20.
12. Маторин А. Жилой район Селекционная станция. *Строительство и архитектура*. Киев, 1964. № 3. С.8-9.
13. Проскурнин А. Реконструкция существующей застройки. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.22.
14. Романова С.С., Буряк О.П. Відображення змін в архітектурі та містобудуванні Харкова післявоєнного часу у періодичних фахових виданнях. Частина 1. Період від сер. 1940-х до 2-ї пол. 1950-х рр. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2024. Вип. 69. С.83-94. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.83-94>
15. Святченко Е. Черты нового в архитектуре общественных зданий. *Строительство и архитектура*. Киев, 1964. № 3. С.12-14.
16. Святченко Е. Архитектурная выразительность индустриального домостроения. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.20-21.
17. Тиц А. Архитектура города в первые годы Советской власти. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.2- 5.
18. Тюльпа Л. Новый микрорайон на Павловом Поле в Харькове. *Строительство и архитектура*. Киев, 1961. № 7. С.5-7.
19. Тюльпа Л. Новый микрорайон в Харькове. *Строительство и архитектура*. Киев, 1963. № 10. С.22-23.

20. Тюльпа Л. Планировка Салтовского массива. *Строительство и архитектура*. Киев, 1964. № 3. С.6-8.
21. Тюльпа Л. Новые планировочные решения в застройке Салтовского массива. *Строительство и архитектура*. Киев, 1973. №4. С.3-7.
22. Шпара П. Харьков в настоящем и будущем. *Строительство и архитектура*. Киев, 1967. № 6. С.8- 11.
23. Bouryak, Oleksandr – Antonenko, Nadia – Lavrentiev, Iliia: Leonid Tyulpa – the Architect of the Period of Mass Industrial Development. *ZARCH Journal of Interdisciplinary Studies in Architecture and Urbanism* (2017) 8. 154–169.
24. Bouryak, Oleksandr – Vihdorovich, Olha – Gayevyi, Yuriy – Golovchenko, Andriy: Innovative Approaches in the Period of Mass Industrial Development (on the Example of Residential Areas of Kharkiv). *IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering, Innovative Technology in Architecture and Design* (2020) 907:012013. 1–11.
25. Antypenko H., Antonenko N., Didenko K. Urban Transformations of Kharkiv's Large Housing Estates Novi Budynky and Pavlovo Pole After 1991. *ÉPÍTÉS-ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY*, (2022) 50 (1-2). pp.45-63. ISSN 0013-9661.https://www.researchgate.net/publication/354866137_Urban_Transformations_of_Kharkiv's_Large_Housing_Estates_Novi_Budynky_and_Pavlovo_Pole_After_1991
26. Perry C.A. The Neighbourhood Unit (Monograph I), Neighborhood and Community Planning, of the Regional Survey of New York and Its Environs. Vol.7. New York: In Committee on Regional Plan of New York and Its Environs, 1929.
27. Mumford, L. (1954). The Neighborhood and the Neighborhood Unit. *Town Planning Review*, 1954. 24(4). 256-270.

References

1. Alfyorov I., Tkachenko A. (1968). Kompleksnaia rekonstruktsiya Kharkova. [Complex reconstruction of Kharkov]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (7), 3-4. (in Russian)
2. Antonov V. (1967). Arhitekturno-planirovochnaya organizaciya goroda. [Architectural and planning organization of the city]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 12-13. (in Russian)
3. Wegman G., Shpara P., Galushko G., Tyulpa L., Belogub V. (1967). Rekonstrukciya gorodskogo centra. [Reconstruction of the city center]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 13-14. (in Russian)
4. Ziskind A. (1964). Novoe zdanie Har'kovskogo universiteta [New building of Kharkiv University]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (3), 29-30. (in Russian)

5. Grigorenko A., Tyulpa L. (1958). Planuvannia raionu Pavlovoho Polia v Kharkovi. [Planning of the Pavlovo Field district in Kharkiv]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (8), 9-12. (in Ukrainian)
6. Ignatov O., Petrenko V. (1967). Planirovka zhilyh massivov. [Planning of residential arrays]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 15-19. (in Russian)
7. Klein B., Furmanova N. (1967). Ot proshlogo k sovremennomu. [From the past to the present]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 24-25. (in Russian)
8. Lukashenko E. (1964). Eksperimental'noe stroitel'stvo v Glavhar'kovstroee. [Experimental construction in Glavharkovstroee]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (3), 23-25. (in Russian)
9. Lyubarskyi R. (1960). Razgruzka centra Har'kova ot avtotransporta. [Unloading the center of Kharkiv from vehicles]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (7), 6-8. (in Russian)
10. Lyubarskyi R. (1963). Bol'shomu gorodu – general'nyu skhemu transporta. [General scheme of transport for a large city]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (5), 22-24. (in Russian)
11. Markhin V. (1962). Rol' dekora v arhitekturnom oblike zhilogo doma. [The role of decor in the architectural form of a residential house]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (1), 16-20. (in Russian)
12. Matorin A. (1964). ZHiloi rajon Selekcionnaya stanciya. [Residential district Selection station]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (3), 8-9. (in Russian)
13. Proskurnin A. (1967). Rekonstrukciya sushchestvuyushchej zastrojki. [Reconstruction of the existing building]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 22. (in Russian)
14. Romanova S.S., Buriak O.P. (2024). Vidobrazhennia zmin v arkhitekturi ta mistobuduvanni Kharkova pisliavoiennoho chasu u periodychnykh fakhovykh vydanniakh. Part 1. Period vid ser. 1940-kh do 2-yi pol. 1950-kh rr. [Reflection of changes in the architecture and town planning of Kharkiv in the post-war period in periodical specialist publications. Article 1. Period from ser. 1940s to the 2nd half 1950s]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. (69). 83-94. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.83-94> (in Ukrainian)
15. Svyatchenko E. (1964). CHerty novogo v arhitekture obshchestvennyh zdaniy. [Features of the new in the architecture of public buildings]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (3), 12-14. (in Russian)
16. Sviatchenko E. (1967). Arhitekturnaya vyrazitel'nost' industrial'nogo domostroeniya. [Architectural expressiveness of industrial construction]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 20-21. (in Russian)
17. Tyts A. (1967). Arhitektura goroda v pervye gody Sovetskoj vlasti. [Architecture of the city in the first years of Soviet power]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 2-5. (in Russian)

18. Tyulpa L. (1961). Novyj mikrorajon na Pavlovom Pole v Har'kove. [New microdistrict on Pavlovo Pole in Kharkiv]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (7), 5-7. (in Russian)
19. Tulpa L. (1963). Novyj mikrorajon v Har'kove. [New microdistrict in Kharkiv]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (10), 22-23. (in Russian)
20. Tyulpa L. (1964). Planirovka Saltovskogo massiva. [Planning of the Saltovsky massif]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (3), 6-8. (in Russian)
21. Tyulpa L. (1973). Novye planirovochnye resheniya v zastrojke Saltovskogo massiva. [New planning solutions in the construction of the Saltovsky massif]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (4), 3-7. (in Russian)
22. Shpara P. (1967). Kharkov v nastoiashchem y budushchem. [Kharkov in the present and future]. *Stroitel'stvo i arkhitektura*, (6), 8-11. (in Russian)
23. Bouryak, O., Antonenko, N., Lavrentiev, I. (2017). Leonid Tyulpa – the Architect of the Period of Mass Industrial Development. *ZARCH Journal of Interdisciplinary Studies in Architecture and Urbanism*, 8, 154-169. (in English)
24. Bouryak, O., Vihdorovich, O., Gayevyi, Y., Golovchenko, A. (2020). Innovative Approaches in the Period of Mass Industrial Development (on the Example of Residential Areas of Kharkiv). *IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering, Innovative Technology in Architecture and Design*, 907:012013, 1-11. (in English)
25. Antypenko, H., Antonenko, N., Didenko, K. (2022) Urban Transformations of Kharkiv's Large Housing Estates Novi Budynty and Pavlovo Pole After 1991. *ÉPÍTÉS-ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY*, 50 (1-2), 45-63. ISSN 0013-9661. https://www.researchgate.net/publication/354866137_Urban_Transformations_of_Kharkiv's_Large_Housing_Estates_Novi_Budynty_and_Pavlovo_Pole_After_1991 (in English)
26. Perry, C.A. (1929). *The Neighbourhood Unit (Monograph I), Neighborhood and Community Planning, of the Regional Survey of New York and Its Environs. Vol.7. New York: In Committee on Regional Plan of New York and Its Environs.* (in English)
27. Mumford, L. (1954). *The Neighborhood and the Neighborhood Unit. Town Planning Review*, 24(4), 256-270. (in English)

Annotation

Svitlana Romanova, graduate student of the Department of Fundamentals of Architectural Design at O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (Ukraine)

Oleksandr Bouryak, Doctor of Architecture, Professor of the Department of Rural and Urban Sociology at the University of Lodz (Poland)

Display in periodic specialist publications changes in the architecture and urban planning of Kharkiv during the beginning of industrial construction.

Part 2. The period from the 2nd half of the 1950s to the beginning of the 1970 s.

The article contains a historiographic review of publications about the architecture and construction of Kharkiv in professional architectural journals of Ukraine during the radical turn in architectural and urban planning to the principles of modernism and accelerated deployment of industrial construction technologies. This article is a continuation of the publication in which the authors considered the Kharkiv professional press dedicated to the post-war reconstruction period (1947-1955) and the changes that took place in construction practice and in the project ideology of the 2nd half. 1950s. The article highlights the events of architectural life and the evolution of the views of architects and urban planners in the second most important city of Ukraine during the third quarter of the 20th century. To this day, this period remains insufficiently studied in Ukrainian architectural science, despite its enormous influence on the formation of the modern architectural appearance of Kharkiv. Professional periodicals, in particular publications in the magazine "Architecture and Construction" (since 1957 – "Construction and Architecture"), are one of the sources of research into Kharkiv architecture of this period. The article attempts, using the example of the architectural life of Kharkiv, reflected in these sources, to trace the essence of changes in conceptual approaches and architectural and urban planning practices of Ukrainian architecture during the period of the deployment of mass industrial construction. The presented overview of publications dedicated to Kharkiv clearly shows that in the period of the beginning of industrial construction, the focus of attention of articles was directed primarily to the process of construction according to typical projects. Kharkiv architects publish plans for construction on a new basis for residential areas of the city, analyze the results of the ongoing construction of micro-districts in Pavlovo Pole, the Selection Station area, Saltivka, noting achievements, problems and formulating plans for the future. An important topic of the publications is plans for the development of the architectural and spatial composition of the city, in particular the process of implementing an innovative method of urban planning – the focusing method.

Keywords: architecture of Kharkiv; architectural magazines; industrial construction; neomodernism; microdistricts; Pavlovo Pole; Saltivka.